

Geliş/Received: 14/12/2022
Kabul/Accepted: 21/02/2023
Araştırma Makalesi / Research Article

ISSN: 2547-9725

1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinin Sosyal ve Psikolojik İzleri*

Yasemin NAZ†

Öz

Türk-Yunan nüfus mübadelesi sosyal ve psikolojik izleri barındıran çok boyutlu bir olgudur. Yaklaşık iki milyon Türk ve Rum vatandaşının yurtlarını terk etmelerini zorunlu kıldığından bu kapsamda ortaya çıkan sorun ve anlaşmazlıklar birtakım sosyal ve psikolojik olaylara sahne olmuştur. Türkler ve Rumlar açısından psikolojik anlamda dışlanmış bir toplum olarak yaşamalarına sebep olarak toplumsal hafızaya kazınan mübadele sorunu, toplumsal bütünleşmenin zıttı olarak dışlanma olgusunu da beraberinde getirmiştir. Dışlanmanın yarattığı duygular ise ait olma ihtiyacı (need to belong) ve benlik saygısını (self-esteem) koruma ihtiyacının zarar görmesine neden olmaktadır. Bu çalışmada mübadele ile birlikte yaşanan sorunların oluşturduğu süreçler kapsamında psikolojik ve sosyal izlere değinilerek farklı etkenleri bünyesinde barındıran bu olgu ile dışlanma, ötekileştirme, güvensizlik, değersizlik gibi ait olma ihtiyacını tehdit edebilen duygular ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dışlanma, Nüfus Mübadelesi, Öteki, Türk, Yunan.

Social And Psychological Traces of the 1923 Turkish-Greek Population Exchange

Abstract

The Turkish-Greek population exchange is a multidimensional phenomenon with social and psychological traces. The problems and disagreements that arose in this context, as it obliges nearly two million Turkish and Greek citizens to leave their homeland, have witnessed some social and psychological events. The exchange problem, which has been engraved in the social memory,

* Bu makale Yasemin Naz'ın "Politik Psikoloji Bağlamında Çatışan Grupların Dış Politikaları: Türkiye-Yunanistan Örneği" adlı Doktora Tezinden türetilmiştir. Ayrıca makalenin özet metni II. Uluslararası Rahva Teknik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi'nde yayınlanmıştır.

† Doktor, Akdeniz Üniversitesi, yaseminnaz_89@hotmail.com, 0000-0003-0446-6134

Atıf yapmak için / To cite this article: Naz, Y. (2023). 1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinin Sosyal ve Psikolojik İzleri. *Akademik İzdüşüm*, 8(1): 95-119.

which has caused Turks and Greeks to live as a psychologically excluded society, has brought with it the phenomenon of exclusion as the opposite of social integration. Feelings of exclusion, on the other hand, cause damage to the need to belong and the need to protect self-esteem. In this context, psychological and social traces are mentioned in the context of the processes created by the problems experienced with the exchange in the study. With such a perspective, this phenomenon, which includes different factors emotions that can threaten the need to belong such as exclusion, marginalization, insecurity, and worthlessness are discussed.

Keywords: Exclusion, Population Exchange, Other, Turkish, Greek.

1. GİRİŞ

Zorunlu nüfus mübadelesi, 1923 yılında uluslararası bir antlaşma olan Lozan Barış Antlaşması kapsamında buldukları yerden başka bir yere göç ettirilerek yaklaşık iki milyon insanı kapsamına alan büyük bir göç olayıdır. Lozan'da imzalanan bu mübadele sözleşmesine göre Türk topraklarında yerleşik bulunan Rum Ortodoks olan Türk uyruklular ile Yunan topraklarında yerleşik bulunan Türk-Müslüman olan Yunan uyrukluların 1 Mayıs 1923'ten itibaren 'Zorunlu Mübadelesi' kararlaştırılmıştır. Böylece homojen nüfus yapısını bozan Türkiye'deki Rumlar ile Yunanistan'daki Türkler arasında mübadele başlamış ve Türkiye ile Yunanistan arasında yaklaşık olarak iki milyon insan yer değiştirmiştir (Uzun, 2004: 41-42). Gerek bireysel gerekse grup kimliği temelinde birçok karşıt duygu ve düşüncenin iç içe bulunduğu mübadelede konunun en ilgi çeken tarafı Türk ve Rum halklarının karşılıklı göçünün isteğe bağlı değil, zorunlu oluşudur. Göçün kendi doğası gereği içinde barındırdığı karmaşa ve güçlükler biliniyorken, söz konusu göç eyleminin zorunlu hale getirildiği mübadelede iki ülkeye göç edenler için ortak unsur; evinden, doğduğu, mülkiyet sahibi olduğu, vatan kabul ettiği topraklardan ayrılma durumu olmuştur.

Göçün öznesi konumunda olan bu insanların psikolojik açıdan yaşadığı yıkımı anlamak gerçekten mümkün değildir. Zira başka bir seçenek sunulmaksızın, göç etmeye gönüllü olup olmadıkları sorulmaksızın süre belirterek topraklarını terk etmelerinin istenmesi yalnızca bu duyguyu yaşayanların anlayabileceği bir durumdur. Şayet zorunlu göçün kişiye yüklediği psikolojik ve sosyal yük, diğer sorunları gölgede bırakacak kadar büyüktür. Zira onlar iki kere yabancı

olmuşlardır. Yaban hayatının ötekileri olarak da 'ben bu vatana bu topraklara aitim' duygusu çaresizce yerini buldukları toprakları terk ederek ötekileştirildikleri yaban kimliğine bırakmıştır. Böylelikle büyük incinmenin yarattığı psikolojik boşluk büyük bir yıkım arz ederek nesilden nesile aktarılan bir travmaya dönüşmüştür. Bu sebeple de bu çalışmada kaybedilmiş toprakların canlı hatıraları olarak ötekileştirmeye maruz kalan Ege'nin iki yakasındaki bu insanlar, sosyal ve psikolojik bir bakış açısıyla ele alınmış, mübadele ile yaşanan sorunların oluşturduğu süreçler bağlamında psikolojik ve sosyal izlere değinilmiştir.

2. DİNMEYEN SIZI

TDK'ye göre değişim, değiş tokuş anlamına gelen mübadele elde bulunan ile karşısındaki elinde bulunanların değiştirilmesi anlamına gelmektedir (<https://sozluk.gov.tr/>). Ancak buradaki anlamı 'karşılıklı mecburi göçü, yerinden yurdundan zorla koparılışı' anlatmaktadır (Yalçın, 2011: 7). Bedel kökünden türetilmiş olan bu kelime Türk ve Yunan halklarının durumunu ifade etmek için kullanılmıştır (Sami, 2010: 48). Öyle ki homojenleşmiş ulus yapısını oluşturabilmenin bedeli olarak da paylarına düşen, buldukları toplumdaki soyutlanarak ait oldukları topluma gönderilmek olmuştur. Böylelikle mübadelenin öznesi konumunda bulunan Türkler ve Rumların etnik arındırma süreci 1923 yılındaki zorunlu nüfus mübadelesi ile başlamıştır.

Bu noktada insanların değişik sebeplerle yerleşik olarak buldukları bir ortamdan başka bir ortama yine yerleşmek amacıyla yer değiştirmeleri göç olarak tanımlanmaktadır. 'Göç' kavramının anlamı kapsamında tarihsel göç olayları içerisinde belki de en dikkat çeken göç olayı 'mübadele' olmuştur. Öyle ki mübadele, doğup büyüdükları toprakları bırakarak, suyun öte yanına başka bir deyişle Türkiye'den Yunanistan'a ve Yunanistan'dan Türkiye'ye göç edenlerin gittikleri yeni yerlerde kendileri için yaşanabilir bir ortam aramalarına neden olmuştur. Zira insanlar başka bir seçenek sunulmaksızın, göç etmeye gönüllü olup olmadıkları sorulmaksızın dramatik bir göç eylemi yaşamak durumunda kalmışlardır. Bu bağlamda göç sürecinin yarattığı büyük incinme psikolojik bir boşluk

yaratmıştır. Bu da zaten oldukça dramatik olan göç eyleminde öznel duyguları yoğunlaştırarak kuşaklar boyunca aşılamayan bir travmaya dönüşmüştür. Bundan dolayıdır ki mübadele yalnızca bir göçü simgelememekte, ne kadar insanın yer değiştirdiği verilerinin yanı sıra toplumsal ve bireysel ölçekte kuşaklararası aktarım, kültür şoku, düş kırıklıkları gibi sosyal ve psikolojik bulguları da kapsamaktadır. Bu nedenle mübadeleyi anlamaya çalışmak somuta dayalı sayısal değerler kadar soyut değerlere dayanan empati kurma çabası ile mümkün olmaktadır. Bu durum da göç olayının ne denli çetin bir süreci barındırdığını ortaya koymaktadır (Arı, 2017: 18).

Türk-Yunan nüfus mübadelesi Yunan milliyetçi tarih yazımında farklı yönleriyle ele alınmış, 'millî trajedi' 'Küçük Asya felaketi' olarak adlandırılmıştır (Şenışık, 2016: 86). Zira yüzyıllar boyunca Osmanlı himayesi altında yaşamış olan bu topluluğun Osmanlı'nın devamı niteliğinde olan Türkiye'ye iyimser bakması düşünülemez. Çünkü toplumların hafızalarında zaferler kadar canlı tutulan başka bir milletin egemenliği altında yaşama pratiği olan 'travma' da yer almaktadır (Çevik & Çevik-Ersaydı, 2011: 6). Bu travmanın yarattığı amaçlar doğrultusunda da başta Anadolu topraklarını hedefleyerek 'Megali İdea'yı gerçekleştirme olarak görünen Yunan ideolojisinde varılan bu noktada Türk Ulusal İstiklâl Savaşı'nın başarıya ulaşmasıyla Yunan ordusunun 'Küçük Asya' macerası büyük bir dramla sonuçlanmıştır (Özsoy, 2007: 16). Öyle ki Küçük Asya Felaketi'nin getirdiği durum sonrasında yaşanan Nüfus Mübadelesi ile birçok Yunan Anadolu topraklarından göç etmiştir. Bu yenilgi yalnızca askerî bir yenilgi olarak değil aynı zamanda Küçük Asya'da bulunan Yunanların köklerinden ayrılması sebebiyle derin izler bırakan manevî bir duygu taşımaktadır (Özsüer, 2015: 186).

Mübadeleden hemen sonra Yunanistan'da olayla alakalı olarak pek çok roman ve öykü yayınlanmıştır. Yayınlanan bu roman ve öykülerin yazarları İlias Venezis, S. Doukas, Stratis Mirivilis, Fotis Kontoglou, Dido Sotiriou, L. Nakou, P. Prevelakis, Yorgos Theotokas, Nikos Kazantzakis, Menelaos Lountemis ve sonrasında yetmişli, seksenli yıllardan sonra Charitidis Samouilidis, A. Nenedakis, Anzel Kurtyan, Y. Andreadis ve son yıllarda M. Veinoglou, Katerina Zarokosta gibi yazarlar mübadele dönemini anlatan Yunan edebiyatı yazarlarının bir

kısmı olmuştur. Yunan edebiyatında İlias Venezis'in 'Eolya Toprağı', Dido Sotiriyu'nun 'Benden Selam Söyle Anadolu'ya' romanı, Türk edebiyatında ise Kemal Anadol'un 'Büyük Ayrılık', Kemal Yalçın'ın 'Emanet Çeyiz: Mübadele İnsanları', Yaşar Kemal'in 'Bir Ada Hikâyesi Dörtlemesi', Ahmet Yorulmaz'ın 'Ulya' romanları mübadelenin edebiyata yansıdığı örneklerden olmuştur. Bu yazarların bazıları mübadeleyi yaşamış başka bir deyişle görgü şahidi olan kimselerdir. Burada anlatılanlar da mübadillerin Anadolu'daki hayatları ile alakalıdır ve genel olarak mübadele öncesi hayat anlatılmaktadır. Özünde İstanbul ve Anadolu olayların geçtiği yerler olarak ele alınsa da gerçek şudur ki bahsedilen yerler orası ya da burası, bırakılan veya gelinen yöre şeklinde ifade edilmekte, iki taraf iç içe ele alınmaktadır ve biri bir diğerine yani ötekisine dayanarak anlam kazanmaktadır (Millas, 2003b: 3). Bu noktada denilebilir ki edebiyat, mübadele gerçeğine tutulan bir ayna gibidir. Öyle ki gerçeklik sözlü tarih niteliğinde ele alınmış ve insanoğlu acıyı bal eyleyerek bu acıdan halk hikâyeleri, romanlar, türküler, destanlar, şiirler üretmiş ve toplumsal belleğini edebî alanda saklayarak ölümsüz kılmayı başarmıştır. Zira büyük oranda acı üzerine kurulu olan toplumsal bellek, bir toplumun geçmişte kalmış acılarını, anılarını dönüştüren, şekillendiren kimi zaman yapıcı kimi zaman yıkıcı olan yaşanmışlıklarını geleceğe aktarma gayesinin bütünüdür (Karataş & Yıldız: 28-29). Diğer taraftan bu anlatılar sadece edebiyatla sınırlı tutulmamış aynı zamanda araştırmalar, anı kitapları yazılmış pek çok da dernek kurulmuştur (Millas, 2003b: 3).

Bahsedilen bu roman ve öykülere bakıldığında Yunan edebiyatında mübadele olayı bir 'son' olarak anlatılırken, Türk edebiyatında İstiklâl Savaşı'nın sonu ve bir başka açıdan da nüfus mübadelesinde bir 'başlangıcın' işareti olarak karşılanmaktadır. Öyle ki bu durum mutlu ve umutlu bir başlangıcın işareti olarak algılanmaktadır. Yunan tarafından ise bu durum şüphesiz acılı, nostaljik bir 'son' olarak ele alınmaktadır. Onlar için yirminci yüzyılın başları yeni bir başlangıç, yeni bir gelecek değil de, Küçük Asya Felaketi adını alan bir travma, bir yenilgiyle alâkalıdır. Bu yenilgiyle yaşanan acılı süreç, yoksulluk, evden sürgün edilmek genel olarak Ortodoksların hayat görüşüne pek yabancı değildir. Bu bağlamda Küçük Asya Felâketi Yunan halkının kolayca

algılayabileceği bir olay ve eskiden de tekrarlanmış olan trajedilerin devamı niteliğindedir. Aslına bakılırsa Hıristiyanların ezilmesi, acı çekmesi veya Doğu Roma'nın yok edilmesiyle Ortodoks cemaatin koruyuculuğunu kaybedip ikinci sınıf cemaat olması gibi bir felâkettir (Millas, 2003b: 4-5). Yunan edebiyatı ile kıyaslandığında ise Türk edebiyatında mübadelenin hemen sonrasında bu olay edebiyata aksettirilmemiştir. Seyrek ve kısa göndermeler dışında 1980'lere kadar Türk edebiyatında mübadele olayı temel konu veya 'önemli bir konu' olarak ele alınmamıştır. Yalnızca bir-iki romanda birkaç cümlede yer almaktadır. Örneğin Faik Baysal'ın 'Sarduvan' adlı romanı şu şekilde başlamaktadır:

Sarduvan eski bir Rum kasabası. Yaşlıların dediğine göre yakın zamana kadar da burada Rumlar oturmuş. Yıllar önce bu Rumların bazıları küp küp altınlarını toprağa gömerek yabancı ülkelere kaçmışlar, bazıları da yalancıkdan da olsa Müslüman olup oldukları yerlerde kalmışlardır. Ama benim size anlatmak istediğim bunlar değil (Baysal, 1944).

Bir diğer örnek ise Sabahattin Ali'nin 'Çirkince' öyküsünde Türkiye'ye yerleşen mübadillerin zor durumda kaldıkları ve onlara sağlıklı yaklaşmadığı konusunda devlete ve düzene yöneltilen eleştiri hâli anlatılmaktadır (Ali, 1947). Bu şekilde benzer örnek birkaç cümleden ibarettir. Varılan bu noktada da 1922, Yunanlar için gerek Megali İdea'nın sona erdiği bir hayal kırıklığı gerekse de politik, askerî, ekonomik ve toplumsal manâda Yunanların acı yenilgisi olarak Yunan kolektif belleğinde tarihi bir kesit olarak anılmaktadır (Özsüer, 2015: 186).

Türk milliyetçi tarih yazımı ise aynı olayı, İstiklâl Savaşı'nda işgalci güçler karşısında verilen vatan savunması olarak sembolleştirmektedir. Bu mücadelenin galibi de 'Yunanları denize döken' Türk tarafı olmuştur (Oral, 2009: 214). Fakat 1922 yalnızca yurdun bağımsızlığı olarak değil, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti ile Türk kolektif belleğinde rejim değişikliğini ve Türk milli kimliğini oluşturan önemli bir tarih algısının başlangıcı sayılmaktadır (Özsüer, 2015: 187). Görüldüğü üzere 1922, Türk ve Yunan tarihinde iki farklı algının sonucudur. Yunanlar için büyük ulus rüyasını kâbusa çeviren 'son' iken Türkler için 'başlangıç' olması sebebiyle iki zıt

olguyla kesişen bu tarih her iki ülke tarihinde farklılık göstermektedir (Teres, 2010: 11).

Oluşan bu algısal farklılık, 1922 Yunan yenilgisinden sonra Türklerin kendilerinden intikam alacağı korkusu yaşayan Rumların, yığınlar halinde Yunanistan'a göç etmelerine sebep olmuştur. Perişan bir şekilde Yunanistan'a yığılan Rumların sayısı bir-iki ay içerisinde sekiz yüz elli bine kadar ulaşmıştır. Öyle ki bu kez de Yunanistan'da yaşamlarını sürdüren Türk-Müslüman halka baskılar başlamıştır (Arı, 2016: 37). Her iki taraf için de önemli bir sorun boyutuna ulaşarak büyük bir yıkım anlamı taşıyan bu tarihi dönemler 'biz' ve 'öteki' ekseninde taban tabana zıt olarak gelişmektedir. Böylesi bir perspektifte de 'öteki' olarak kategorize edilenler her zaman tehdit olarak düşünülebilmektedir (Onur, 2003: 256). Öyle ki her devletin 'tehdit' tanımlamasına bakıldığı zaman tarihten birtakım yaşanmışlıklarla karşılaşarak geçmişin izlerini görmek mümkündür (Yorulmaz, 2014: 121). Geçmişin izlerini taşıyan bu kanlı süreçte soruna kalıcı bir çözüm bulunması kaçınılmaz görünüyorken, bu noktada Lozan Barış Konferansı'nın toplanmasıyla ilk adım atılmıştır.

Konferansın başladığı süreçte Yunanistan'ın Küçük Asya Felaketi sonucunda içinde bulunduğu siyasi kriz devam ediyorken, Venizelos tüm anlaşma ve belgeleri imzalamakla görevli olarak tek başına Lozan Konferansı'na katılmıştır. Konferansta iki ülke arasındaki sorunları; sınır sorunları, insani sorunlar ve mali sorunlar olarak ele almak mümkündür (Fırat, 2001a: 326). Bu sorunlar kapsamında Lozan Barış Konferansı 20 Kasım 1922'de başlamış, konferansta yaklaşık on gün sonra mübadele konusunun gündem olmaya başlamasıyla ilk adım atılmış, Türkiye ve Yunanistan arasındaki bu sorun tartışmaya açılmıştır. Türk ve Yunan heyet başkanları nüfus değişimini kabul etmişler ancak çekincelerini de belirtmişlerdir. Bu durumda Venizelos bir taraftan Yunanistan'da oturan Türklerin gitmesi hususuna itiraz etmezken bir taraftan da mübadelenin isteğe bağlı olarak gerçekleştirilebileceğini önermiştir. Bunun karşılığında İsmet Paşa da mübadeleyi kabul etmekle beraber Patrikhane'nin İstanbul'dan çıkartılması koşulunu öne sürmüş, dahası Başvekil Hüseyin Rauf Bey'in İsmet Paşa'ya gönderdiği 4 Aralık 1922 tarihli talimatında 'yerli Ermenilerin Ermenistan'daki Türklerle mübadelesi' isteminde

bulunmuştur. Tarafların konuya dair karşılıklı olarak görüşlerini belirtmesinden sonra komisyon tarafından iki ülke arasındaki nüfus mübadelesi çözümü kararı savaş esirleri ile rehinelerin iadesini içerecek biçimde olması şeklinde açıklanmıştır. Bunun yanında Yunan temsil heyeti 'gönüllülük' esaslı bir mübadeleden yana iken Türk temsil heyeti 'zorunlu' olmasından yana bir tavır sergilemiştir. Ayrıca komisyon başkanı Patrikliğin İstanbul'dan kaldırılması meselesi sebebiyle mübadelenin neticelenmediğini belirtmiştir. Türk temsil heyetince siyasal bir kışkırtma merkezi konumunda olan Patrikliğin komisyon tarafından siyasal nitelik ve yönetim yetkilerinden yoksun bırakılarak İstanbul'da yalnızca dinî bir kurum olarak kalması teklifi müttefik devletlerin desteği ile kabul edilmiştir (Özcan, 2017: 54-56). Bu süre kapsamındaki görüşmeler 'Birinci Dönem Görüşmeler' olarak ifade edilmektedir. Birinci Dönem Görüşmeleri sırasında 30 Ocak 1923'te imzalanan 'Türk ve Rum Halklarının Mübadelesi'ne İlişkin Sözleşme ve Protokol', gerek Türkiye gerekse de Yunanistan açısından azınlıkları kapsayan yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur (Boyras, 2016: 2707).

Türkiye ve Yunanistan'daki azınlıkların durumunun yasal bir zemine oturtulması hedeflenerek, uluslararası bir boyut kazanan bu sorun için Milletler Cemiyeti tarafından Dr. Nansen görevlendirilmiştir. Her iki ülkeye ziyaretlerde bulunarak çözüm yolları arayan Nansen, bu sorun için tek bir çözüm yöntemi olmasa da en basit yöntem olarak nüfus değişiminin isteğe bağlı olması İstanbul Rumlarının buna dâhil edilmemesi önerisinde bulunmuştur. Fakat bu öneriye Türkiye tarafından Batı Trakya'da bulunan Müslümanların azınlık olarak değil, çoğunluk olarak bulunduğu esasıyla karşı çıkılmıştır. Yunanistan da ülkesinde yaşanan göçmen yığılmasından kaynaklı olarak 350 bin göçmenin Anadolu'ya gönderilmesi talebinde bulunmuştur (Sepetçioğlu, 2014: 55). Nansen halkların iç içe girmişlikten kurtarılması halinin barışın tesisinde önemli olduğunun üzerinde durmaktadır. Zaten Türklerin ve Rumların iç içe yaşama olasılığı pek kalmamıştır. Bu sebeple de göçün yasal boyutu üzerinde durmak kaçınılmaz bir hal almıştır. Böylece mübadeleye dair düzenleme 30 Ocak 1923'te imzalanmış ve 'Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol' olarak

adlandırılmıştır (Kara, 2005: 189-191). Antlaşmanın 1.maddesinde bulunan “Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklarıyla, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak zorunlu mübadelesine girilecek ve hiçbir kimse, Türk veyahut Yunan Hükümeti’nin izni olmadıkça Yunanistan’a dönerek orada yerleşemeyecektir” (BCA., 272.00.12/40.40.3) ifadesi üzerine mübadele hususunda kimlerin yerleşik sayılacağı sorunu ile karşılaşmıştır.

Antlaşmanın 2. maddesinde ise 1912 kanununda yapılan sınırlandırma ile 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşen yani İstanbul’da oturan tüm Rumlar yerleşik olarak sayılacaktır (BCA., 272.00.12/40.40.3). Böylelikle bu dönem kapsamında dokuz maddeden oluşan ‘Mübadele Sözleşmesi’nin uygulanması hususunda anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır (Alantar, 2001: 72).

Lozan’da imzalanan bu mübadele sözleşmesine göre Türk topraklarında yerleşik bulunan Rum Ortodoks olan Türk uyruklular ile Yunan topraklarında yerleşik bulunan Türk-Müslüman olan Yunan uyrukluların 1 Mayıs 1923’ten itibaren ‘Zorunlu Mübadelesi’ kararlaştırılmıştır. Böylece mübadele İstanbul’da oturan Rumlar ile Batı Trakya’da bulunan Müslümanları kapsamayacaktır. Başka bir ifadeyle 30 Ekim 1918 gününden önce İstanbul’a yerleşmiş bulunan bütün Rumlar İstanbul’da oturan Rumlar olarak kalacaktır. İki ülke arasında da nüfus değişimine sebep olan bu olay neticesinde Mustafa Kemal Paşa, mübadeleyi hem homojen bir Türk Devleti’nin oluşturulması gayesi şeklinde değerlendirmiş ve ülke içinde bulunan azınlıkların Osmanlı Devleti dönemindeki gibi tehdit oluşturması ve dış güçler tarafından Türkiye aleyhinde kullanılması durumunu göz ardı etmemiş hem de Rumların ülke içinde kalmaları sebebiyle duyulan kaygının altında yatan unsurlardan biri olarak Megali İdea ülküsünün Türkiye’yi rahatsız edici fikri yok edilmiştir. Dolayısıyla, mübadelenin gerçekleştirilecek olması Megali İdea ülküsünün sonu düşüncesini taşımaktadır (Uzun, 2004: 41-42).

Mübadelede iki ülke arasında antlaşmanın özellikle ikinci maddesinin uygulamaya koyulması hususunda çıkan anlaşmazlık, iki ülke arasındaki gerginliği arttırmıştır (Alantar,

2001: 72-73). Bunun üzerine Türk ve Rum halkı arasında yapılan mübadele antlaşmasının ikinci maddesinde geçen 'Etabli' kelimesinin açıklanması için Tefvik Rüştü Adalet Divanı'na gönderilmiş ve böylece antlaşmanın ikinci maddesi kapsamında olan 30 Ekim 1918 gününden önce yerleşmiş bulunan tüm Rumlar 'Yerleşik Etabli' olarak nüfus mübadelesi çerçevesinde tutulacaklardır. Fakat iki ülke arasında sorun teşkil eden bu durum esasında iki tarafın da 'Etabli' yerleşmiş kelimesini farklı anlamlandırmasından kaynaklanmıştır. Bu sayede de Yunanistan zorunlu mübadele neticesinde büyük bir göç alacağı endişesinden kaynaklı olarak sözleşme şartlarını engellemeye çalışmıştır. Zira pek çok Rum'u yerleşik statüsünde bulundurarak yeni göçmen dalgasından kurtulacak, aynı zamanda İstanbul ile olan ticari bağlarını korumaya devam edecek ve yaşanan Megali İdea hezimetini yumuşatmaya çalışacaktır (Uzun, 2004: 42).

30 Ocak 1923'te Lozan'da imzalanan 'Türk ve Yunan Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol' e göre Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak zorunlu mübadelesi gerçekleşecektir. Sözleşme ve Protokol'e göre bu kimselerden hiçbiri Türk Hükümetinin izni olmadıkça Türkiye'ye, ya da Yunan Hükümetinin izni olmadıkça Yunanistan'a dönerek orada yerleşemeyecektir. Öyle ki geldikleri ülkeye dönemeyecekler, elli yıl boyunca kentlerini, köylerini ziyaret edemeyeceklerdi. Kapılar onlar için 1974 yılına kadar kapanmıştı (Yalçın, 2011: 7). Geride bıraktıkları kapısını kilitleyip anahtarını aldıkları evlerini belki de bir daha göremeyecek olmalarından dolayı gözleri arkada kalmış olsa bile anahtar onlar için yaşanmışlıklarına tutunma sebebiydi. 20. yüzyılın trajedisini oluşturan bu durum büyük bir yıkım ve acıdan oluşan, mülkiyet sahibi oldukları ve vatan kabul ettikleri topraklarından koparıma duygusu olmuştur.

Lozan hem Türklerle Yunanlar arasındaki yüz yıllık çatışma anlamında bir başlangıç sayılırken hem de iki ülkenin dış politikası açısından bir dönüm noktası oluşturmuş ve iki ülke arasındaki önemli denge Lozan Antlaşması ile sağlanmıştır (Uysal, 2007: 1). Bu dönem açısından değerlendirildiğinde Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin biçimlenmesinde Lozan Barış

Konferansı ve bu konferansta alınan kararlar etkili olmuştur (Gökçen, 2002: 145). Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla yeni bir sayfa açılmış, iki ülke arasındaki ilişkiler bu antlaşmanın çizmiş olduğu sınırlar ve karşılıklı denge kapsamında bölgesel barış ve istikrarı hedeflemiştir. Buna karşılık tarihi süreçte karşılıklı dengeyi sürdürmek pek de kolay olmamıştır (Aksu, 2014: 1).

Bir taraftan 1923'ten bu tarafa iki devletin karşılıklı olarak bir toprak kaybı söz konusu olmamış, sınırlar da korunmuş ve iki devlet arasında çatışma olmadığı gibi birinin diğerine karşı verdiği İstiklal Savaşı sonrasında zaman zaman birtakım ortak tehditlere karşı bir arada bulunmuşlar ve aralarındaki gerginliğin yumuşadığı dönemleri de yaşamışlarken (Ak, 2014: 256), diğer taraftan da 1923 Lozan Antlaşması sonrası 1928 yılına kadar geçen beş yıllık dönem iki ülkenin bahsedilen antlaşmadan kalan sorunlarla uğraşmaları kapsamında devamlı karşı karşıya kaldıkları bir dönemi kapsamıştır (Fırat, 2001a: 342-344). Patrikhane sorunu 1925'te çözümlenmişken, mübadele konusu 1930 yılına dek Türkiye ile Yunanistan arasında gerginliğin sürmesine neden olmuştur. 1930 yılında da mübadele anlaşması ile uzlaşmaya varılmıştır (Uysal, 2007: 1). Bu sözleşme kapsamında yedi yıldan beri süregelen anlaşmazlıklara son veren bu anlaşmaya göre İstanbul'da yaşayan tüm Rumlar geliş tarihleri dikkate alınmaksızın Etabli kapsamına alınmış, aynı şekilde Batı Trakya'daki Türkler de Etabli sayılmıştır. Diğer taraftan da iki ülkenin azınlıklarına ait mallar hususunda da gelişmeler sağlanarak bu hususta Türk ve Rum taraflarına malları iade edilecek kararı alınmıştır (BCA, 5 Temmuz 1930). Bu durum ilk bakışta, barış görüşmeleri kapsamı adı altında iyimser bir tablo gibi görünse de; bu iyimser havanın yerini zamanla karamsarlığa, krizlere, tartışmalara bırakabileceği de aşikârdır (Gökçen, 2002: 145). Zira yaşanan durum yalnızca iki ülke arasındaki siyasi ideoloji olmanın dışında mübadeleyi yaşayan insanlar için psikolojik açıdan büyük bir yıkım arz ederek 'ben bu vatana bu topraklara aitim' duygusu çaresizce yerini buldukları toprakları terk ederek ötekileştirildikleri yaban kimliğine bırakmıştır.

3. YABAN HAYATININ ÖTEKİLERİ

1923 Lozan Barış Antlaşması ile taraflar karşılıklı olarak bünyelerindeki azınlıkların gerek haklarının gerekse de statülerinin korunması konusunda hemfikir olsalar da uygulamada uyuşmazlık baş göstermiş ve Türk azınlığı bünyesinde barındıran Yunanistan'ın azınlığa yönelik davranışları krizin tetikleyicisi olmuştur. Azınlıkların statüsünün oluşturulduğu 30 Ocak 1923 tarihli Türk ve Rum Nüfus Değişimine İlişkin Sözleşme ve Protokol hükümlerine göre İstanbul Rumları ile Batı Trakya Müslümanları mübadele dışında bırakılarak 1913 Bükreş Antlaşması ile saptanan sınırın doğusunda kalan Müslümanlar Batı Trakya Müslümanları olarak sayılmıştır. Ancak mübadeleye kimlerin dâhil edileceği sorunu ile karşı karşıya kalınmış ve 10 Haziran 1930'da imzalanan Dostluk Antlaşması ile doğum tarihleri ve yerleri ne olursa olsun İstanbul'un Yunan sakinleri ve Batı Trakya'nın Türk/Müslüman sakinleri yerleşik olarak kabul edilmiş ve bu değişimden muaf tutulmuştur (Gürsoy, 2015). Böylece homojen nüfus yapısını bozan Türkiye'deki Rumlar ile Yunanistan'daki Türkler arasında mübadele başlamış ve Türkiye ile Yunanistan arasında yaklaşık olarak iki milyon insan yer değiştirmiştir. Söz konusu anlaşma ile ulusçuluk doğrultusunda homojenlik sağlanmaya ya da Batı Trakya'daki Türk azınlıkların varlık hakları korunmaya çalışılsa da mübadeleye Batı Trakya'daki Türkler ve İstanbul'daki Rumların dâhil edilmemesi psikolojik anlamda dışlanmış toplum olarak yaşamalarını engelleyememiştir (Hasan, 2013: 2).

Toplumsal bütünleşmenin zıttı olarak ele alındığında dışlanma olgusu, günlük hayattaki birey etkileşimlerinden uzun tarihsel dönemlerdeki toplumsal çatışmalara kadar insan türünün sosyal bir varlık olarak gruplar halinde yaşadığı her çağ ve mekânda sosyal hayat içerisinde kaçınılmaz olarak var olagelmıştır (Solak & Teközel, 2019: 294). Bu durum birey ya da toplumun dört temel ihtiyacının karşılanması noktasında set oluşturarak birey ya da grup üzerinde olumsuz duygular ya da fiziksel tepkiler barındırmaktadır. Söz konusu duygulara sebep olan engellenen ihtiyaçlar ise kontrol ihtiyacı, hayata anlam katma ihtiyacı, ait olma ihtiyacı ve benlik saygısını koruma ihtiyacıdır (Ağacı, 2016). Gerçek ya da olası bir dışlanma bu

unsurlardan herhangi birini tehdit edebileceği gibi bu ihtiyaçlardan birini ya da tümünü de tehdit edebilmektedir (Abayhan, 2013: 10). Bu durum sosyal psikoloji tarihindeki önemli teorilerden biri olan Maslow'un İhtiyaçlar Teorisi'nde de belirtilerek bireylerin ihtiyaçlarını gösteren beş hiyerarşik basamakta fizyolojik ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyaçları sonrasında aidiyet (bir gruba ait olma) ihtiyacının geldiği şeklinde ifade edilmiştir (Kula & Çakar, 2015: 197). Bu ihtiyaçların gelişmemesi halinde dışlanmanın yarattığı duygular zarar görmekte bilhassa sosyal bir tür olarak gruplar içerisinde doğan ve belli bir grubun üyesi olarak yaşamını sürdürmek isteyen birey ya da gruplar için ait olma ihtiyacı (need to belong) ve benlik saygısını (self-esteem) koruma ihtiyacı zarar görmeye başlamaktadır. Zira ait olma/kabul görme temel bir motivasyon ve ihtiyaçtır (Solak & Teközel, 2019: 293). Bu durum Batı Trakya Türkleri açısından ele alındığında iki devletin gergin ilişkileri arasında ekonomik, din, eğitim ve sosyal alanlarda zor günler yaşamış olan bölge Türkleri, her ne kadar kimlik olarak Türk aidiyetini hissetseler de Batı Trakya'da bırakılan Müslüman Türkler olarak görmezden gelinme, yok sayılma, reddedilme kavramlarını içinde barındıran 'toplumsal dışlanma' psikolojisi ile davranışsal, duygusal, bilişsel ve fizyolojik gibi birtakım olumsuz etkilere maruz kalmıştır.

İnsan psikolojisinin karmaşık labirentlerinde karşılaşılan birçok duygu farklı bir manzara yaratmakta ve değişkenlere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Dışlanma, güvensizlik, değersizlik gibi ait olma ihtiyacını tehdit edebilen duygular birey ya da grubun benlik saygısını yitirmesine neden olmaktadır (Abayhan, 2013: 12). Öyle ki Batı Trakya'da yaşayan Türkler'in Türkiye'deki Türklere kıyasla kolektif Türk etnik kimliğinin reddedilmesi, eğitim, din ve vicdan hürriyeti, buna müteakabil müftülük sorunu, cemaat ve vakıf mallarının yönetimi sorunu, siyasî katılımında karşılaşılan sınırlamalar, demografik yapının değiştirilmesi, ifade özgürlüğü sınırlamaları gibi birtakım sorunlar ile karşılaşmaları (Alioğlu-Çakmak, 2018: 50), Batı Trakya'da Türk olarak değil 'Müslüman azınlık' ya da 'Türk azınlık' söylemleri ile anılmaları, azınlık statüsünde yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmalarına ve benlik kaybı yaşamalarına neden olmuştur (Verhás, 2019: 6). Bu durum da yalnız Türk olarak değil 'Müslüman azınlık' ya da 'Türk azınlık' statüsü ile

Batı Trakya Türklerini Türkiye'nin Yunan topraklarındaki doğal bir uzantısı kapsamında gören Yunan hükümeti gibi (Ismail, 2012: 88) içgüdülerini savaşta dizginleyebilen ulusların da grup rekabetlerini savaştan daha az yıkıcı alanlara yönlendirebildiğini göstermektedir. Yönlendirilen bu alanda da 'Bize karşı onlar' eğilimini gösteren insan zihni de tıpkı tarayıcıda beyaz nesnelere arasında aniden beliren siyah bir adam görüntüsünün, beynin saldırganlık ve korku bölgesinin merkezi olan amigdala'yı harekete geçirdiği gibi (Tanrıdağ, 2005: 96) Yunan ırkı içerisinde de Türk ırkını saldırganlık ve korku duygularını harekete geçiren gizli bir tehdit ve tehlike olarak görmüş, böylelikle de farklı gruplara ait üyeler arasında psikolojik mesafe hep var olagelmıştır. Bu nedenle de 'Bize karşı onlar' olarak kimlik 'Yaban' olmanın ötesine geçememiştir.

4. PAYLAŞILMIŞ PSİKOLOJİK AKTARIMLAR

Türkler ve Yunanların 'birlikteliklerinden' miras olarak kalmış bir yabancı kimliği olarak 'yeni vatanlarına', ötekilerin terk ettikleri topraklara yerleşmek mübadelenin en olumsuz tarafı olmuştur. Bu durum sosyolojik olarak uyum sorununu beraberinde getirirken psikolojik olarak da hep ötekini çağrıştırmış; basmakalıp düşünceler ve kalıpyargılara (stereotip) göre kötülüğün sembolü olarak algılanmasına neden olmuştur. Öyle ki onlar yerli halkın gözünde el ve başkadır (Düşgün, 2017: 59). Mübadele öncesinde kaderleri kimi zaman 'hatırlanmış' kimi zaman 'unutulmuş' olarak, iki ülke tarihine etki eden siyasi iktidarların hedefleri doğrultusunda değişmişken (Şenışık, 2016: 86), hikâyelerini yeniden yazmalarına sebep olan göçlerin en zorlusu, en zorunlusu mübadele sonrasında ise yeni vatanlarında var olmaya çalışmak olmuştur.

Tarihçi İlber Ortaylı'nın "Her mübadele bir yaradır, izi kalır" söylemi esasında mübadelenin bellekte bırakmış olduğu psikolojik aktarımları ifade eder niteliktedir (Ortaylı, 2017). Zira otak yaşantıların, deneyimlerin, ideallerin ve beklentilerin bir araya getirdiği bireylerdeki birliktelik duygusunu oluşturan, geçmişle bugün arasında bir köprü olan temel varlık toplumsal bellektir. Toplumsal bellek de toplum açısından kıymet bulan önemli bir anının ortak paydada işlenmesiyle oluşmuştur.

Bellek kavramının yükselişe geçtiği mübadele konusunda olduğu gibi bellek kimi zaman birden fazla toplumu ortak anılarla etkileyebilmektedir (Karataş & Yıldız: 29-32). Yaşanmış gerçeklerin belleklerde bırakmış olduğu izler kapsamında birçok bilinmeyen kendi içinde barındıran mübadele ile sadece bedenler yer değiştirmemiş bedenler ile birlikte duygular, soyut değerler de zarar görerek kuşku, korku, tedirginlik, düş kırıklıkları gibi manevi değerler de darbe almıştır (Arı, 2017: 28). Toplum üzerinde yıkıcı etkiler yaratan anlatılamaz ve hatırlanamaz nitelikteki bu ruhsal sarsıntılar bir nevi 'paranteze alma' eylemi olarak bilinç tarafından paranteze alınarak izole edilir. Bu şekilde unutulmayan ancak dondurulan bu durum büyük acı veren olaylarla yeniden ortaya çıkmıştır (Karataş & Yıldız: 31).

Yeni vatanlarında gittikleri yerlerde gerek giyimleri, gelenekleri gerekse de Türkçe bilmeyişleriyle hatta kimi zaman sırf geldikleri yer sebebiyle Yunanistan'dan gelen Türkler Anadolu'yu yakıp yıkan 'Yunan'ı, Rum'u' çağrıştıran bir öteki olarak görülmüştür (Düşgün, 2017: 59). Fanatik Yunanlar açısından ise bu durum, Türkiye'den giden Yunanlar için 'Türk tohumu' diyerek kabullenemeyerek başkalaştırıldıklarının göstergesi olmuştur (Gökçek, 2010: 211). Bu durum mübadele sonucunda evsiz barsız kalan yaklaşık iki milyon insanın topluma katılma sürecini olumsuz etkilemiş, kimlik algılamalarında karmaşaya sebep olmuştur. Bu minvalde kaybedilmiş toprakların canlı hatıraları olarak, ötekileştirmeye maruz kalan bu topluluklar kendi sokaklarında, kendi mahallelerinde yaşamaya itilerek içe kapanmalarına hatta kendi içlerinde evlilikler yapmaya başlayarak yeni vatanlarında kendi yerel kimliklerini inşa etmeye çalışmalarına sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda kendi içlerine dönük bir şekilde yaşamaya başlayan mübadiller, yeni vatanın yabancıları olarak yerli halktan dışlanmıştır. Bu durumda da birlikte göç ettikleri insanları ziyaret etmeleri neredeyse günlük yapılması gereken işler arasında yer almaya başlamıştır. Bu karşılıklı ziyaretlerde edilen sohbetlerde yaşam zorluklarına, ekonomik problemlere bir nebze de olsa katlanılabiliyorken, tıpkı bülbül-altın kafes örneğinde olduğu gibi bütün sohbetlerin sonu dönüp dolaşıp memleket hasretine, doğup, büyüdükleri terk etmek zorunda bırakıldıkları topraklara gelmiştir. Havasına, suyuna, iklimine,

yenilen içilene olan hasret adeta terk etmek zorunda kaldıkları toprakların hasretinin dışı vurumu olmuştur (Arslaner, 2017: 30). Söz konusu bu durum da göçe maruz kalan insanların psikolojik durumlarını yeterince ortaya koymaktadır.

Zaman içerisinde kalıplaştırmaya ve ötekileştirmeye sebep olan bu olumsuz önyargılı tutumlar, travmalar gerek birey kimliğinin gelişiminde gerekse de grup kimliğinin şekillenmesinde etkili olarak bilinçli ya da bilinçdışı olarak kuşaktan kuşağa aktarılmış ve zamanla sonraki nesiller için bir algıya dönüşmüştür (Lotfi vd., 2013: 94). Kuşaktan kuşağa aktarım ise bu zaman dilimi içerisinde yaşanan olayların birtakım nesnel nitelikleri ile bu olayı yaşayan travma mağdurlarının öznel deneyimlerinin çeşitli şekillerde bireyden bireye aktarılması olarak ifade edilmektedir. Carl Gustav Jung bireylerin yaşadığı bu travmayı kolektif bilinçdışı olarak tanımlamıştır. Zira alt soylara, sonraki nesillere, torunlara devredilen travmalar kendini tekrar eden bir döngüye dönüşmektedir (Özgür, 2019: 2-11). Bu yüzden bireylerin kimlik bütünlüğünü tehdit eden öfke, çaresizlik, tedirginlik gibi duygular bilinçli ya da bilinçdışı olarak kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Böylelikle bireysel öykü etmeni ile yeni kuşağa geçen duygular yeni kuşağın kimliğinin bir parçası haline gelmektedir. Bir önceki kuşaktan aktarılarak gelen bu duygular gerek travmaları tersine çevirmek, kayıpları yeniden kazanmak gerekse de edilgen olanı etkene dönüştürme uğraşları ile zamanla bireyin dünya algısına, iş, eş, meslek ve siyasi algılarına etki etmektedir (İlhan & Çevik, 2003: 62). Dolayısıyla kuşaklararası değişim de çatışmayı beraberinde getirmektedir ve kuşakları arasındaki bu çatışma insani bir ilişki şeklidir. Zaten tamamen uyum halinde olan topluluklar da pek mümkün değildir. Aksine ortak çıkarlar söz konusu olabildiği gibi farklı çıkarlar da söz konusu olabilmektedir. Öyle ki bir bakımdan bir arada bulunan insanların başka bir yönde ayrışmaları, birbirlerine karşı olmaları da olasıdır (Wallace & Wolf, 2004: 91). Çünkü toplumsal normlar ve değerler kuşaklararası ya da aynı kuşak içerisinde de farklılık gösterebilmektedir. (Müftüler, 2019: 104-106). Öyle ki göçü yaşayan insanların kendi özel dünyasında yaşadığı incinme ve psikolojik boşluk birkaç kuşak boyunca etkisini sürdürmüştür. Kuşaklar değiştikçe, gidilen toplumla kaynaşma ve uyumda yaşanan zorluklar elbette ki

büyük ölçüde aşılmıştır. Böylelikle diğeri ile alakalı psikolojik eğilimde değişiklik gerçekleşmiştir. Ancak bu kez de terk edilen topraklarda üretilmiş kültür ve onunla alakalı pek çok konu belleklerde canlılığını korumaya devam etmiştir (Arı, 2015: 30).

5. SONUÇ

Tarihte siyasi kaderi sıklıkla kesişen iki ülke olarak Türkiye ve Yunanistan'ın bu seferki kesişme noktası mübadele konusu olmuştur. Birbirlerini 'suyun öte yanı' olarak gören bu iki ülke için mübadele hareketi homojenleşmiş ulus yapısını oluşturabilmenin önemli bir adımı olarak görülmüştür. Bu bağlamda da mübadelenin öznesi konumunda bulunan Türkler ve Rumlar buldukları toplumdan soyutlanarak ait oldukları topluma gönderilmiş, 'Ben'in hikâyesi içinde 'Biz'in hikâyesini oluşturmaya çalışmışlardır. 1923 yılında iki ülke arasında yaşanan bu hikâye Türkiye ve Yunanistan'ın mirasçılarını yalnızca siyasal, ekonomik ölçekte değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik düzeyde etkileyerek birtakım sonuçlar doğurmuştur. 'Kabul edilmeme', 'dışlanma', 'ötekileştirme' gibi benlik duygusunu gölgeleyen toplumsal ve psikolojik izler yaratan bu duygusal sonuçlar kendine özgü yönleri, tarihsel anlamı, topluluklar, gruplar, aileler ve kişiler üzerinde derin etkileri olması sebebiyle mübadele konusunu özel bir noktaya taşımıştır.

Göçlerin en zorlusu, en zorunlusu olarak kaybettikleri topraklardan geri dönüş hep vatana doğru olsa da yaşadığı evinden, doğduğu topraklardan ayrılma eylemi, 'memleket' hasreti yaşamalarına sebep olmuş, bu durum da mübadeleyi yaşamış insanlar için bedeli ağır bir kavuşmanın yükü olarak ülkelerinin ve ailelerinin 'tarih'ini omuzlamalarına neden olmuştur.

Şu bir gerçektir ki ne kadar iyi yürütülürse yürütülsün mübadele, mübadeleye dâhil olan iki ülke insanı için büyük zorlukları ve acıları beraberinde getirmiştir. Ancak bu zorlukların büyüklüğü mü daha ağır gelmiştir yoksa aynı insanlar için hiçbir şey yapılmaması durumunda yaşanacak olan psikolojik yıkım mı ağır gelecektir? sorusunu akla getirmektedir. Şüphesiz ki insanların hiçbir şey yapılmaması durumunda yaşayacağı terk edilmişlik, bırakılmışlık duygusu

fiziksel zorluklardan daha ağır gelecektir. Mübadele sonucunda terk edilmişliğe bırakılmamak elbette biraz daha iyimser ama yine de iç açıcı değildir.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Akademik İzdüşüm Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Destek ve Teşekkür: Bu araştırmanın hazırlanmasında herhangi bir kurumdan destek alınmamıştır.

Katkı Oranı Beyanı: Araştırmanın tüm süreci makalenin beyan edilen tek yazarı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çatışma Beyanı: Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Abayhan, Y. (2013). *Sosyal Etki Kuramı Bağlamında Psikolojik Dışlanma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ağacı, E. (2016). “Dışlanmanın sosyal psikolojisi: grubundan dışlanan kişilerin psikolojisi bu deneyimden nasıl etkileniyor?”. 22 12, 2020 tarihinde <https://evrimagaci.org/dislanmanin-sosyal-psikolojisi-grubundan-dislanan-kisilerin-psikolojisi-bu-deneyimden-nasil-etkileniyor-4220>, adresinden alındı.

Ak, G. (2014). Ege’deki Hayalet: Türk- Yunan Deniz Sınırı, Durum ve Etkiler. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (20), 255-288.

Aksu, F. (2014). *Uyuşmazlık-Kriz Sarmalından Algı Değişimine Türkiye-Yunanistan İlişkileri*. (Ed. M. Kaymakçı ve C. Özgün). Rodos ve İstanköy Türklüğü. İzmir: Riotkdd Yayınları.

Alantar, Ö. Z. (2001). Türk Dış Politikasında Milletler Cemiyeti Dönemi, *Türk Dış Politikasının Analizi*. (Ed. F. Sönmezoglu). 2.Baskı, İstanbul: Der Yayınevi.

- Ali, S. (1947). “Çirkince”, *Sırça Köşk* adlı yapıtta. İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Alioğlu-Çakmak, G. (2018). Bir “Avrupa” Azınlığı Olarak Batı Trakya Türkleri. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (2), 149-168.
- Arı, K. (2016). *Suyun İki Yanı: “Mübadele”*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Arı, K. (2017). Türk Roman ve Öyküsünde ‘Mübadele’. *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, I (1), 5-28.
- Arslaner, Ö. S. (2017). Zorunlu Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinin Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İğdır Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (2), 21-36.
- Baysal, F. (1944). *Sarduwan*. İstanbul: Semih Lütfi Erciyas Kitabevi.
- Boyraz, B. (2016). 1923 Yunanistan-Türkiye Nüfus Mübadelesi, Millileştirme Politikaları ve Güncellenen Türk Resim Sanatı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5 (8), 2707-2741.
- Çevik, A. & Çevik-Ersaydı, B. S. (2011). Türkiye-İsrail İlişkilerinde Psiko-politik Etkenler ve Toplumsal Algılar. *Akademik Ortadoğu*, 5 (2), 1-18.
- Düşgün, U. (2017). Yeni Vatanın Ötekileri: Mübadele Romanlarında Öteki Algısı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (48), 59-67.
- Erim, N. (1944). Milletlerarası Daimî Adalet Dîvanı ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, II (I), Ankara.
- Fırat, M. (2001). 1923-1939 Yunanistan’la İlişkiler. *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. (Ed. B. Oran), Cilt-I, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gökçek, H. (2010). *Ah Mana Mu*. İstanbul: Pupa Yayınları.

- Gökçen, S. (2002). Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Temel Sorunlar. *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, (3), 143-170.
- Gürsoy, Z. (2015). Batı Trakya krizi. 21 12, 2020 tarihinde <https://tdpkrizleri.org/index.php/1984-bat-trakya-krizi/1984-1989-bat-trakya-krizi-buetuenlesik-tablo>, adresinden alındı.
- Hasan, B. (2013). *Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığın Politizasyonu ve Mobilizasyonu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ismail, A. (2012). *Yunanistan'da Azınlık Hakları: Batı Trakya Türk Azınlığı Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İlhan, R.S. & Çevik, A. (2003). Önyargıların Psikolojisi: Psikodinamik Bir Gözden Geçirme. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1 (1), 52-67.
- Kara, B. (2005). Dramatik Bir Huzur Mücadelesi: Mübadele. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (1), 187-198.
- Karataş, E. & Yıldız, İ. (2020). Acıyı Damıtma Sanatı: Toplumsal Bellek ve Ahmet Yorulmaz'ın Eserlerinde Mübadele. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*. 5 (1), 28-51.
- Kula, S. & Çakar, B. (2015). Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6 (12), 191-210.
- Lotfi, A., Kabiri, S. & Ghasemlou, H. (2013). Değerler Değişimi ve Kuşaklararası Çatışma: İran Khoy Kenti Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 93-113.
- Millas, H. (2003). *Yeniden Kurulan Yaşamlar Sempozyumu*. 7-8 Kasım, İstanbul.

- Müftüler, H. G. (2019). Parsons Sistem Teorisi Açısından Kuşaklar Arası İlişkilerde Çatışma ve Dayanışma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 100-133.
- Onur, F. H. (2003). Öteki Sorunsalının ‘Alterite’ Kavramı Çerçevesinde Yeniden Okunması Üzerine Bir Deneme. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (2), 255-277.
- Oral, Ü. (2009). *Küçük Mehmetçikler*. İstanbul: Bilgecan Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2017). Her mübadele bir yaradır, izi kalır. 14 06, 2020 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/her-mubadele-bir-yaradir-izi-kalir-40568075> adresinden alındı.
- Özcan, H. (2017). Lozan Konferansı Tutanakları ve Arnavutluk’un Atina Büyükelçiliği Raporları Temelinde Mübadelede Yunanistan’daki Müslüman Arnavutların Durumu. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (25), 50-79.
- Özgür, N. (2019). *Bulgaristan Göçmeni Yetişkinlerde Travmanın Kuşaklar Arası Aktarımı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkide Sosyal Desteğin Rolü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özsoy, İ. (2007). *İki Vatan Yorgunları: Mübadele Acısını Yaşayanlar Anlatıyor*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Özsür, E. (2015). Tarihin “Öteki” Yüzü: Türkiye ve Yunanistan Örneğinde Tarihi Yeniden Algılamak. *Turkish History Education Journal*, 4 (2), 165-201.
- Sami, Ş. (2010). *Kamus-ı Türki*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Sepetçioğlu, T. E. (2014). İki Tarihsel “Eski” Kavram, Bir Sosyo-Kültürel “Yeni” Kimlik: Mübadele Nedir, Mübadiller Kimlerdir? *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 180 (180), 49-84.

- Solak, Ç. & Teközel, M. (2019). Sosyal Dışlanma Olgusu Üzerine Genel Bir İnceleme. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (4), 293-315.
- Şenışık, P. (2016). 1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi: Erken Cumhuriyet Döneminde Modern Devlet Pratikleri ve Dönüşen Kimlikler, *Studies of the Ottoman Domain*, 6 (10), 84-120.
- Tanrıdağ, O. (2005). *Sosyal Nörobilim*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Teres, E. (2010). *Gönderden İnmeyen Bayrak*. İstanbul: Muştu Yayınları.
- Uysal, M. (2007). *1930-1938 Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Uzun, H. (2004). 1919-1950 Yılları Arasında Türkiye-Yunanistan İlişkileri. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 35-50.
- Verhás, E. (2019). Batı Trakya'daki Türk Azınlık: Uzun Yıllardır Süren Hak ve Tanınma Mücadelesi. 8. Baskı, Minority Rights Group Europe.
- Wallace, R. A. & Wolf, A. (2004). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleneğin Geliştirilmesi*. (Çev. L. Elburuz ve M. R. Ayas), İzmir: Punto Yayınları.
- Yalçın, K. (2011). *Emanet Çeyiz: Mübadele İnsanları*. İstanbul: Bir Zamanlar Yayıncılık.
- Yorulmaz, M. (2014). Değişen Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde "Değişmeyen" Güvenlik Paradoksu. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 3 (1), 103-135.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi BOA., HR.SYS.2730/11.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi BCA.030.18.01.02/12.48.18. (5 Temmuz 1930).

(BCA., 272.00.12/40.40.3).

(BCA.,030.18/11.43.17).

(BCA., 030.18/12.63.14).

(BOA., HR.SYS.2730/11).

(<https://sozluk.gov.tr/>).

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL TRACES OF THE 1923 TURKISH-GREEK POPULATION EXCHANGE

Extended Summary

The population exchange problem, which obliges nearly two million Turkish and Greek citizens to leave their lands within a particular time without being offered another option, without being asked whether they are willing to immigrate or not, caused Turks and Greeks to live as a psychologically excluded society, and brought with it the phenomenon of exclusion as the opposite of social integration.

In this article, these people on both sides of the Aegean, who are exposed to othering as living memories of lost lands, are discussed from a social and psychological perspective, and their psychological and social traces are mentioned in the context of the processes created by the problems experienced with the exchange.

In this study, the social and psychological aspects of the subject are discussed together as two complementary research areas, and for these purposes, what makes this study different from other studies dealing with the subject of exchange? Why was such a study necessary? What kind of new perspective will this study bring to the literature, or what deficiencies in existing studies have been written from the point of view? It emerged as a study that included an analysis to answer the questions. Thus, after the necessary literature review, this study aimed to look at the subject from a social and psychological perspective by referring to the psychological and social traces within the scope of the processes created by the problems experienced with the exchange, apart from the studies available in the literature.

In this context, the exchange movement was seen as an important step in creating a homogenized nation structure for Turkey and Greece, which see each other as 'the other side of the water'. They tried to create 'the story of us' inside 'the story of me'. This story, which took place between the two countries in 1923, affected the heirs of Turkey and Greece not only on a political, economic scale, but also on a social and psychological

level, creating social and psychological traces such as 'unacceptance', 'outcasting', 'alienation' that shadowed the sense of self, brought the subject to a special point. Even though returning from the lands they lost, which is the most difficult and most necessary form of migration, is always towards the homeland, the act of leaving their home, the lands where they were born, caused them to feel longing for their 'homeland'. This situation has caused the people who experienced the exchange to shoulder the 'history' of their country and their families as the burden of a reunion with a heavy price.